

Caroline Bouloc

Bureau R217, ENS de Lyon

15 parvis René Descartes, 69342 Lyon

e-mail: c.bouloc@parisgeo.cnrs.fr

ATRAKCYJNOŚĆ POWIŚLA¹ Z PERSPEKTYWY WARSZAWSKICH ELIT

The attractiveness of Powiśle district for warsaw's elites

Słowa kluczowe: Warsaw, Powiśle, elity, klasa wyższa, preferencje mieszkaniowe, percepcja przestrzeni

Key words: Warsaw, Powiśle, élites, upper class, residential preferences, spatial perception

WSTĘP

Centrum Warszawy jest najszybciej rozwijającym się obszarem miasta w okresie transformacji systemowej (Kochanowska 1996; Węclawowicz 2007), przyjmującym przede wszystkim funkcje usługowo-handlowe w miejscu dawnych funkcji przemysłowych oraz doświadczającym zmian demograficznych i społeczno-kulturalnych (Śleszyński 2004). Jego rozwój obejmował zwłaszcza zachodnią część Śródmieścia, gdzie np. bardzo szybko powstały biurowce, w których swoje siedziby lokalizowały firmy krajowe i międzynarodowe. Natomiast na Powiślu, oddalonym od tej dynamiki, zaczęły rozwijać się bardziej funkcje rozrywkowe, kulturalne oraz gastronomiczne. Jednym z impulsów do ich powstania była zapewne budowa Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1990-1999 (Derek 2012).

Obszar zajmowany przez Powiśle nigdy nie był szczególnie atrakcyjny dla Warszawiaków. Ze względu na sąsiedztwo rzeki Wisły, był to teren często zalewany, a w XIX wieku stał się mocno uprzemysłowiony. Jednak w XX wieku, wizerunek Powiśla zaczął się stopniowo zmieniać ze względu na miejskie inwestycje zagospodarowania tego obszaru realizowane pomiędzy centrum² a Wisłą. W latach trzydziestych XX wieku powstały tu pierwsze mieszkania spółdzielcze a w okresie socjalizmu inwestycje drogowe. W wyniku napływu ludności o wyższym wykształceniu, zajmujących wyższe stanowiska, struktura społeczna Powiśla zaczę-

¹ W artykule Powiśle jest rozumiane jako obszar obejmujący: Mariensztat, Powiśle, Solec i Ujazdów. Podobną delimitację przyjęto również podczas realizacji wywiadów, których wyniki są przedstawione w dalszej części artykułu.

² Definicja centrum Warszawy opiera się na badaniach H. Libury (1990) i P. Śleszyńskiego (2004).

ła się powoli zmieniać. Jednak pomimo następujących przemian, pod koniec XX wieku, nadal trudno byłoby uznać Powiśle za prestiżowy obszar. Pewnego rodzaju „reklamą” dla tego terenu był niewątpliwie fakt, że startujący w wyborach prezydenckich w 2010 r. Bronisław Komorowski, mieszkał wówczas na Powiślu.

Czy Powiśle stało się atrakcyjnym obszarem dla elity³ w ostatnich latach? Czy przypadek Prezydenta wskazuje nową tendencję do osiedlania się wyższych kategorii społecznych w Warszawie? Jaka jest percepcja Powiśla przez wyższe kategorie społeczne? Aby odpowiedzieć na powyższe pytania, w artykule wykorzystano informacje uzyskane podczas wywiadów⁴ przeprowadzonych z przedstawicielami elit mieszkającymi i pracującymi w Warszawie w 2011 roku⁵. Respondenci odpowiadali na pytania dotyczące zarówno geografii miejskiej jak i socjologii, w tym: ścieżki mieszkaniowej oraz życiowej, opinii na temat dzielnic warszawskich, ich klasyfikacji pod kątem atrakcyjności jako miejsca zamieszkania, zachowań przestrzennych, itd. Poza tym, respondenci zostali poproszeni o wykonanie dwóch map mentalnych (Gould, White 1975) oraz o określenie jak często przebywają w określonych rejonach miasta.

Poniższy artykuł składa się z trzech części. Na początku przedstawiono zmianę udziału klasy wyższej na Powiślu w latach 1988-2002. Następnie zaprezentowano wyniki badań percepcji Powiśla przez elity. W ostatniej części artykułu przeanalizowano zwyczaje związane z spędzania czasu wolnego elity na tym obszarze.

KATEGORIE WYŻSZE? ELITA? KTO MIESZKA NA POWIŚLU?

W latach 1988-2002 udział klasy wyższej⁶ na Powiślu wzrósł szybciej niż w całej Warszawie (NSP 1988, 2002 GUS; Stępnia i in. 2009). Jeszcze w 1988 roku, parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy stanowili 5% spośród osób pracujących, mieszkających na Powiślu, a ok. 7% w całej Warszawie. Natomiast specjaliści i mieszkańcy z wyższym wykształceniem stanowili tu liczniejszą grupę niż średnia w Warszawie (o ponad osiem punktów), odpowiednio 31% i 29% (rys. 1). W 2002 roku, odsetek parlamentarzystów, wyższych urzędników i kierowników na Powiślu był porównywalny do średniej dla Warszawy (10%), a odsetek specja-

³ Słowo „elita” jest stosowane w rozumieniu P. Bourdieu (1979) jako klasa dominująca, która wyróżnia się od „masy” przez kapitał kulturowy (wykształcenie), kapitał ekonomiczny, kapitał społeczny (sieć społeczną) i kapitał symboliczny (wyróżnienie).

⁴ Przeprowadzono 66 wywiadów, najkrótszy z nich trwał 45 minut, najdłuższy 2,5 godziny; wywiady były częściowo standaryzowane, zawierały pytania otwarte.

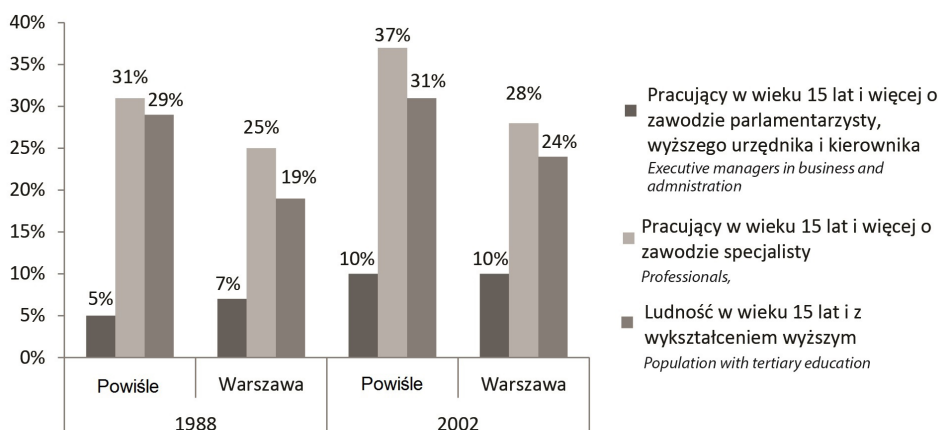
⁵ Prezentowane wyniki badań stanowią część analiz prowadzonych w ramach rozprawy doktorskiej pt. *Les élites dans les villes polonaises. Etude de géographie sociale* (Bouloc 2013).

⁶ Wyższa kategoria społeczna ze względu na klasyfikacje zawodów wg GUS, opiera się na dwóch zmiennych: „Parlamentarzyści, wyżsi urzędnicy i kierownicy” oraz „Specjaliści”. Poza tym, niektórzy socjologowie tak jak I. Szelenyi i in. (1995) i T. Zarycki (2008) podkreślają znaczenie kapitału kulturowego w definicji klasy wyższej w społeczeństwach Europy Środkowej. W ten sposób, doprecyzowano badania tej kategorii społecznej poprzez trzecią zmienną „ludność z wyższym wykształceniem”, która podkreśla tę specyfikę.

listów i osób z wyższym wykształceniem wzrósł odpowiednio do 37% i 31% (co stanowiło dziewięć i siedem punktów procentowych więcej niż średnia dla całego miasta).

Dane statystyczne wskazują na wzrost udziału osób wykształconych oraz o wyższym statusie zawodowym na Powiślu (rys. 1.). Proces ten jest widoczny na całym badanym obszarze, nieco wyraźniej w jego południowej części, od strony Łazienek (na Solcu), wzdłuż Alei 3 Maja oraz na północy wzdłuż ul. Tamka i ul. Zajęczej (rys. 2). Najsilniej reprezentowaną grupą na Powiślu są specjaliści, którzy stanowią tu ponad 20% a w większości jednostek statystycznych ponad 30% (a w niektórych nawet ponad 40%).

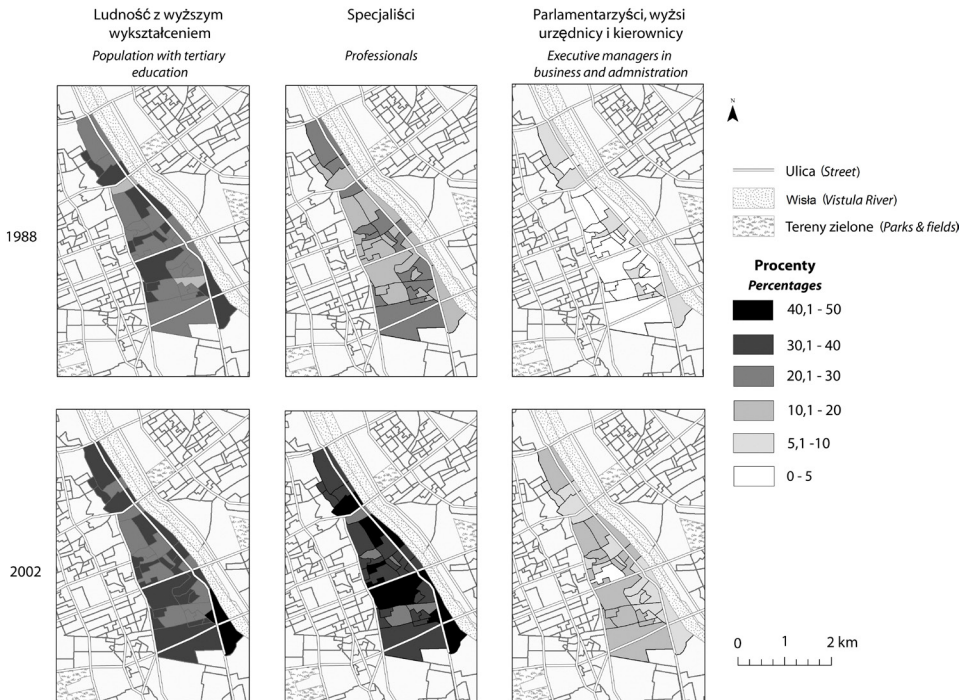
Wśród wszystkich respondentów biorących udział w wywiadach, jedynie trzy osoby mieszkały na Powiślu, podczas gdy trzynastu mieszkało w dzielnicy Śródmieście. Mimo tak niskiej reprezentacji elit na Powiślu w tym badaniu, warto podkreślić, że znajduje się ono w „elitarnym” korytarzu biegnącym z północy (Żoliborz) na południe (Mokotów, aż do Kabat), w którym zamieszkiwała większość respondentów (należących do elity) (Jałowiecki i in. 2004; Bouloc 2013). Tym samym, niezamieszkiwanie na Powiślu nie oznaczało, że obszar ten nie jest atrakcyjny dla elit. Podczas wywiadów, Powiśle często określano jako interesujące miejsce: „centralnie położone”, „zielone” i „spokojne”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie NSP 1988 i 2002, GUS.

Ryc. 1. Mieszkańcy należący do wyższych kategorii społecznych na Powiślu w latach 1988-2002.

Fig 1. Upper social categories of inhabitants in Powiśle district in 1988 and 2002.

Źródło: opracowanie własne na podstawie NSP 1988 i 2002, GUS.

Ryc. 2. Lokalizacja mieszkańcy należący do wyższych kategorii społecznych na Powiśle w 1988 i w 2002 roku.

Fig. 2. Upper social categories of inhabitants' localisation in Powiśle district in 1988 and 2002.

POWISŁE Z PERSPEKTYWY ELIT

Pierwsze badania percepcji Warszawy pod kierownictwem J. Wiencha w 1980 roku dotyczyły atrakcyjności miejsca zamieszkania w aglomeracji warszawskiej (Wiench 1980). Pod koniec lat 1980., M. Bartnicka przeprowadziła w Warszawie badania stosując metody i teorie zaproponowane przez P. Goulda i R. White'a oraz rysując mapy mentalne (1987, 1989). Ponadto, należy wspomnieć pracę H. Libury (1990), która również przeprowadziła badania percepcji w Warszawie i m.in. opracowała listę dobrych i złych dzielnic. Pod koniec lat 1990., H. Dziakowska i M. Grochowski (1998) zaproponowali zestaw cech opisujących złe i dobre dzielnice oraz przedstawili sposób postrzegania centrum Warszawy przez jej mieszkańców. Na początku XXI wieku, istotne badanie dotyczące percepcji miejsca zamieszkania przeprowadził B. Jałowicki (2000), który opracował listę dobrych i złych dzielnic w Warszawie po 10 lat transformacji, a następnie skoncentrował się na waloryzacji trwałych i efemerycznych obszarów kulturowych miasta. Oprócz ogólnej percepcji i badań dotyczących wizerunku Warszawy z punktu widzenia

jej mieszkańców, kilka opracowań koncentrowało się na specyficznych grupach demograficznych i społecznych tj. np. na percepcji dzieci (Kowalczyk 1992) lub na wizerunku miasta opinii perspektywy mieszkańców, przedsiębiorców i turystów (Dudek-Mańkowska 2009).

Powiśle jako „dobry” czy „zły” obszar?

Podczas przeprowadzonych wywiadów, respondenci zostali poproszeni o dokonanie wyboru pięciu rejonów, które uznają za najbardziej prestiżowe w stolicy oraz pięciu rejonów, które wręcz przeciwnie, były dla nich nieatrakcyjne. Podobne badania przeprowadzili w poprzednich latach J. Wiench (1980), B. Jałowiecki (1980; 2000) i H. Lubura (1990). Jak przypominał B. Jałowiecki (2000), tego typu analiza opiera się na badaniach stereotypów, na podstawie których buduje się obraz miasta i które nie pozostają bez konsekwencji dla zachowań przestrzennych mieszkańców.

J. Wiench (1980) skierował ankiety do ponad 2000 osób zamieszkujących dziewięć różnych obszarów aglomeracji warszawskiej. Osoby objęte badaniem wybierały tereny, które w ich opinii były najbardziej i najmniej atrakcyjnymi miejscami do zamieszkania. Na tej podstawie, autor zidentyfikował siedem dzielnic, wśród których Żoliborz i Mokotów były najczęściej wymieniane przez respondentów. Natomiast Śródmieście, w obrębie którego znajduje się Powiśle, było dzielnicą dość kontrowersyjną, ponieważ opinia o nim była pozytywna jedynie w gronie jego mieszkańców.

W tym samym czasie, B. Jałowiecki zrealizował pierwszą ankietę (w 1978 r.) wśród 396 osób mieszkających w dzielnicy Żoliborz oraz na Bródnie, Stegnach, Szwoleżerów i Wierzbnie. W 1988 roku, ten sam autor zrealizował drugą ankietę wśród 480 osób mieszkających na Ursynowie, Sadybie, w Śródmieściu oraz w centralnej części Pragi. W obydwu badaniach, ponad 60% respondentów wskazało ponownie Żoliborz i Mokotów jako najlepsze dzielnice. Po raz kolejny obraz Śródmieścia (bez wydzielenia Powiśla) był kontrowersyjny.

Opisany powyżej obraz Warszawy nie uległ znaczącym zmianom w kolejnych latach, o czym świadczą wyniki badań H. Libury w 1990 r. Warto zwrócić uwagę na fakt, że wskazując bardziej i mniej atrakcyjne obszary w mieście, respondenci woleli wymienić obszary mniejsze niż cała dzielnica jak np. Stary Żoliborz, obszar wokół Placu Wilsona, Górny Mokotów, etc. W ten sposób, Mariensztat i Łazienki na Powiślu wyróżniają się jako obszary prestiżowe i interesujące dla mieszkańców Warszawy. W 2000 roku, B. Jałowiecki stworzył nową ankietę dotyczącą percepcji miasta i zwrócił uwagę na to, że podział na „dobre” i „złe” dzielnice jest silniejszy niż w poprzednich dekadach. Jednocześnie hierarchia „dobrych” i „złych” dzielnic nie zmieniła się znacząco choć w rankingu zaczęto wymieniać także inne dzielnice np. Wilanów.

Zrealizowane w 2011 r. badania (Bouloc 2013) ujawniły, że wśród pięciu najbardziej prestiżowych rejonów nadal wymieniano obszary ujęte w badaniu u B. Jałowieckiego (2000). Co więcej, zachowana została ta sama z kolejność:

Tabela 1. Rejony Warszawy „prestżowe” dla elity w 2011 roku
Table 1. “Prestigious” areas for élites in 2011

Hierarchia <i>Hierarchy</i>	Rejony Warszawy cytowane jako „prestżowe” <i>Areas quoted as „prestigious”</i>	Liczba wskazań <i>Number of quotations</i>	Liczba wskazań (%) <i>Quotations (%)</i>
1	Żoliborz	53	18,2
2	Mokotów	46	15,8
3	Saska Kępa	45	15,4
4	Śródmieście	31	10,6
5	Wilanów	26	8,9
6	Ochota	22	7,5
7	Powisłe	16	5,5
8	Stare miasto	12	4,1
9	Sadyba	7	2,4
10	Konstancin	6	2,1
11	Kabaty	5	1,7
12	Ursynów	4	1,4
12	Anin	4	1,4
14	Bielany	3	1,0
14	Wawer	3	1,0
16	Ursus	2	0,7
16	Wesoła	2	0,7
18	Wola	1	0,3
18	Radość	1	0,3
18	Pyry	1	0,3

Źródło: opracowanie własne

Żoliborz, Mokotów, Saska Kępa, Śródmieście i Wilanów (tab 1.). Poza tym Powisłe było bardzo często traktowane przez elity jako rejon prestiżowy, wyróżniający się w Śródmieściu, znajdujący się na siódmym miejscu jeśli chodzi o atrakcyjność jako miejsca zamieszkania. Podobnie jak w badaniach H. Libury (1990), elity często zawężyły swoją ocenę do rejonu mniejszego niż cała dzielnica. Przykładowo, w opinii respondentów, całe Śródmieście nie jest jednakowo atrakcyjne, zawiera najbardziej prestiżowe miejsca tak jak np. Śródmieście Południowe (Plac Trzech Krzyży, Plac Zbawiciela, Plac Konstytucji) ale również tereny zdegradowane. Naj-

bardziej atrakcyjną częścią Powiśla jest obszar pomiędzy Łazienkami a ul. Czerniakowską (głównie Solec i Ujazdów).

Powisłem coraz częściej zaczynają interesować się elity, co należy uznać za znaczącą zmianę na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat. Mimo poprawy wizerunku Powiśla, kolejność najbardziej prestiżowych dzielnic nadal pozostaje bez zmian. W świetle wyników dotychczasowych badań dotyczących percepcji Warszawy można postawić pytanie: czy elity zaczynają wybierać Powiśle jako miejsce zamieszkania, czy też preferują jednak nadal inne obszary w Warszawie?

Percepcja Powiśla jako miejsca zamieszkania na tle innych rejonów Warszawy

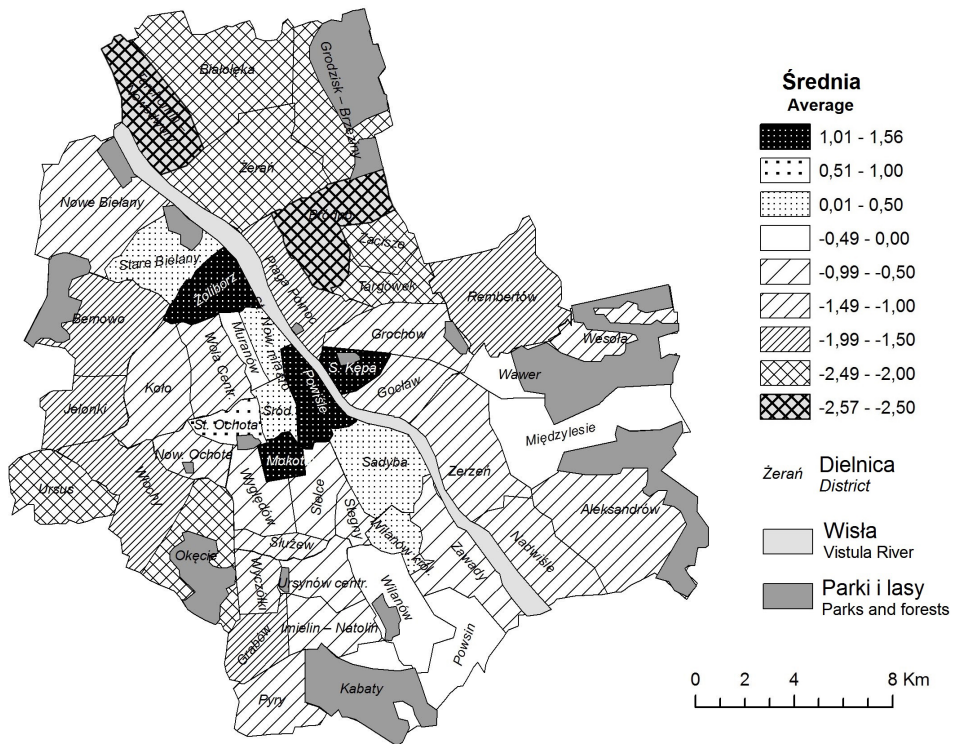
Podczas realizowanych wywiadów, respondenci otrzymywali mapę konturową Warszawy z podziałem na 50 jednostek przestrzennych z prośbą o ich ocenę pod kątem atrakcyjności jako miejsca zamieszkania. Zastosowano skalę od -3 do +3⁷. Na tej podstawie przedstawiono część wyników na ogólnej mapie mentalnej, podsumowującej preferencje mieszkaniowe grupy respondentów w Warszawie. Umożliwiło to dokonanie częściowego porównania wyników z analizą M. Bartnickiej z 1989 roku oraz określenie zmian w wizerunku dzielnic Warszawy między 1989 a 2011 rokiem⁸.

Na podstawie badań przeprowadzonych w 2011 r. można wnioskować, że preferencje mieszkaniowe współczesnych elit są bardzo zbliżone do schematu M. Bartnickiej z 1989 roku, chociaż wybory respondentów są bardziej zawężone. Trzy obszary, które uzyskały najwyższe oceny to: centrum miasta do Żoliborza (a czasem aż do Starych Bielan), Mokotów oraz Saska Kępa. Jednocześnie preferencje związane z zamieszkiwaniem w centrum miasta powoli przesuwają się w kierunku Powiśla, a ocena tego obszaru jest równie wysoka jak w przypadku Żoliborza, Starego Mokotowa oraz Saskiej Kępy, osiągając średnią wartość wyższą niż +1 (rys. 3) (Bouloc 2012). Co ciekawe, atrakcyjność Powiśla jest tak samo wysoka dla respondentów mieszkających na lewym i prawym brzegu Wisły.

Na atrakcyjność Powiśla wpływa kilka czynników. Po pierwsze, rejon obejmuje ważne ulice i miejsca miasta, jej „centralny” charakter jest więc bardzo ważny, ponieważ mieszkańcy nie muszą przemieszczać się na znaczne odległości żeby znaleźć się w Centrum. Po drugie, dzielnica jest bardzo spokojna, chociaż jest położona blisko centrum. Jest mniej intensywnie zabudowana w porównaniu ze Śródmieściem, a ruch uliczny jest słabszy. Po trzecie, na Powiślu znajduje się wiele terenów zieleni miejskiej: skwerów i parków. Po czwarte, respondenci często podkreślali walor w postaci „starej” architektury. Słowa „stara architektura” powtórzyły się w wywiadach aż 67 razy, podczas charakteryzowania prestiżowych dzielnic w Warszawie. Poza wymienionymi czynnikami kształtującymi atrakcyj-

⁷+3 punkty oznaczały rejon, w których respondenci bardzo chcieliby mieszkać, a -3 rejon, w których nie chcieliby mieszkać; 0 było oceną neutralną.

⁸ Porównując wyniki obydwu badań należy jednak zachować pewną ostrożność, z uwagi na dwie zupełnie różne grupy respondentów, z którymi przeprowadzono wywiady. U M. Bartnickiej, byli to studenci zaczynający życie profesjonalne w latach 1990., a w grupie badanej w 2011 roku, respondenci osiągnęli już sukces w ich życiu profesjonalnym.

Ryc. 3. Preferencje mieszkaniowe elity w Warszawie w 2011 roku.

Fig. 3. Elites' residential preferences in Warsaw in 2011.

Źródło: Opracowanie własne; Bouloc 2012

ność Powiśla, respondenci mieszkający w tym rejonu bardzo cenili architekturę kamienic oraz mieszkań:

„Nasze mieszkanie jest nietypowe, bardzo piękne. Jako pisarz mam bardzo dużo książek i nie mógłbym zmieścić ich wszystkich w nowoczesnym mieszkaniu (śmiej). Stare mieszkania są bardzo wysokie”.

Przemysław, znany pisarz i komentator telewizyjny

„Mam mieszkanie na Powiślu od rodziców w starej kamienicy, bardzo eleganckiej. Zostawiłem to mieszkanie na jakiś czas. Trzeba tam zrobić duży remont, bo wszystko w środku jest stare. Z żoną chcemy tam przeprowadzić remont, już nawet trochę zaczęliśmy. Może to będzie dla córki, kiedy będzie starsza, może dla nas. Nie wiem. Zobaczymy. Najśmieszniejsze w tym wszystkim jest to, że niedawno dostałam kilka ofert kupna tego mieszkania. Bardzo dobre oferty! Ponieważ, wie Pani, na przeciwko mieszkał nasz obecny Prezydent (śmiej). Ale ja nie chce go sprzedać, lokalizacja jest za dobra. To jest centrum, tam jest cicho i zielono. Nie, nie, ja tego nie sprzedam. Sentyment mam do tego mieszkania.”

Wiesław, właściciel firmy

Powiśle zaczyna przeciągać elity, ponieważ jest uważane za dobre i prestiżowe miejsce, którego ocena zaczyna być zbliżona do tej, osiągananej przez „tradycyjnie” prestiżowe dzielnice. Budowę i otwarcie biblioteki uniwersyteckiej należy uznać za dodatkowy bodziec, który przyciąga w tę okolicę młode pokolenie. Wraz z biblioteką powstało kilka restauracji, barów, kawiarni i klubów studenckich. W pewnym sensie, Powiśle stało się modnym miejscem, co zostało również podkreślone przez kilkoro respondentów:

„Chcieliśmy wynająć mieszkanie dla syna, żeby było wygodnie dla niego jak chodzi na Uniwersytet. Zaczynaliśmy patrzeć na mieszkania, ale on się uparł na Powiśle, bo wie Pani, jest taki trend, że Powiśle jest miejscem dla młodych gdzie trzeba bywać.”

Janusz, były właściciel firmy

„Ja bardzo lubię Żoliborz, to jest chyba dla mnie najbardziej prestiżowa dzielnica. Chociaż mój syn, młody adwokat, mi ostatnio powiedział, że dzisiaj Żoliborz nie jest modny. Dzisiaj jest trend żeby mieszkać i żyć na Powiśle. On jest zakochany w tej dzielnicy”.

Alicja, prawnik

Obraz Powiśla jako miejsca do zamieszkania poprawił się w ostatnich latach, ponieważ obszar ten charakteryzują wszystkie najbardziej poszukiwane przez elity cechy: izolacja od ludzi, bliskość centrum, cisza, dużo przestrzeni zielonych i relatywnie stara architektura, nadająca urok temu miejscu. W ten sposób Powiśle zaczyna rywalizować z innymi starymi, prestiżowymi dzielnicami. Funkcjonowanie biblioteki uniwersyteckiej, kształtowanie się przestrzeni wokół niej oraz bliskość muzeów (Muzeum Narodowe) i parków historycznych (m. in. Łazienki), przyczyniają się do budowania atmosfery Powiśla w oparciu o elementy kultury. Poza tym, centralne położenie Powiśla w Warszawie sprawia, że nie tylko może ono przeciągać nowych mieszkańców ale może być również atrakcyjnym miejscem rozrywki, w którym spędza się czas wolny.

POWIŚLE JAKO MIEJSCE ROZRYWKI ORAZ MIEJSCE ODWIEDZANE PRZEZ MIESZKAŃCÓW WARSZAWY

Wyniki przeprowadzonych badań jakościowych wykazały, że liczba miejsc odwiedzanych przez elity jest niezwykle ograniczona⁹. Oprócz wyjazdów do pracy, ścieżki dziennych przemieszczeń w mieście koncentrują się wokół centrum i rzadko wykraczają poza rejony określane jako prestiżowe. Ponad trzy czwarte respon-

⁹ Wyniki badania są oparte na mapy mentalnej przygotowanej przez respondentów. Respondentów poproszono o ocenę wszystkich rejonów Warszawy według następującej skale: 0: nigdy nie bywam w tej dzielnicy, 1: rzadko (kilka razy w roku), 2: Często (kilka razy w miesiącu), 3: Bardzo często (kilka razy w tygodniu).

dentów nigdy nie bywa¹⁰ w peryferyjnych dzielnicach o złej lub słabej reputacji jak np. Praga Północ, Tarchomin-Nowodwory (ryc. 3), albo słabo zaludnionych jak np. Białołęka, Nadwiśle (ryc. 4). Znacznie częściej odwiedzane są dzielnice położone centralnie oraz Ursynów. Natomiast najczęściej odwiedzane jest Śródmieście; 70% respondentów zadeklarowało, że bywa w centrum kilka razy w tygodniu.

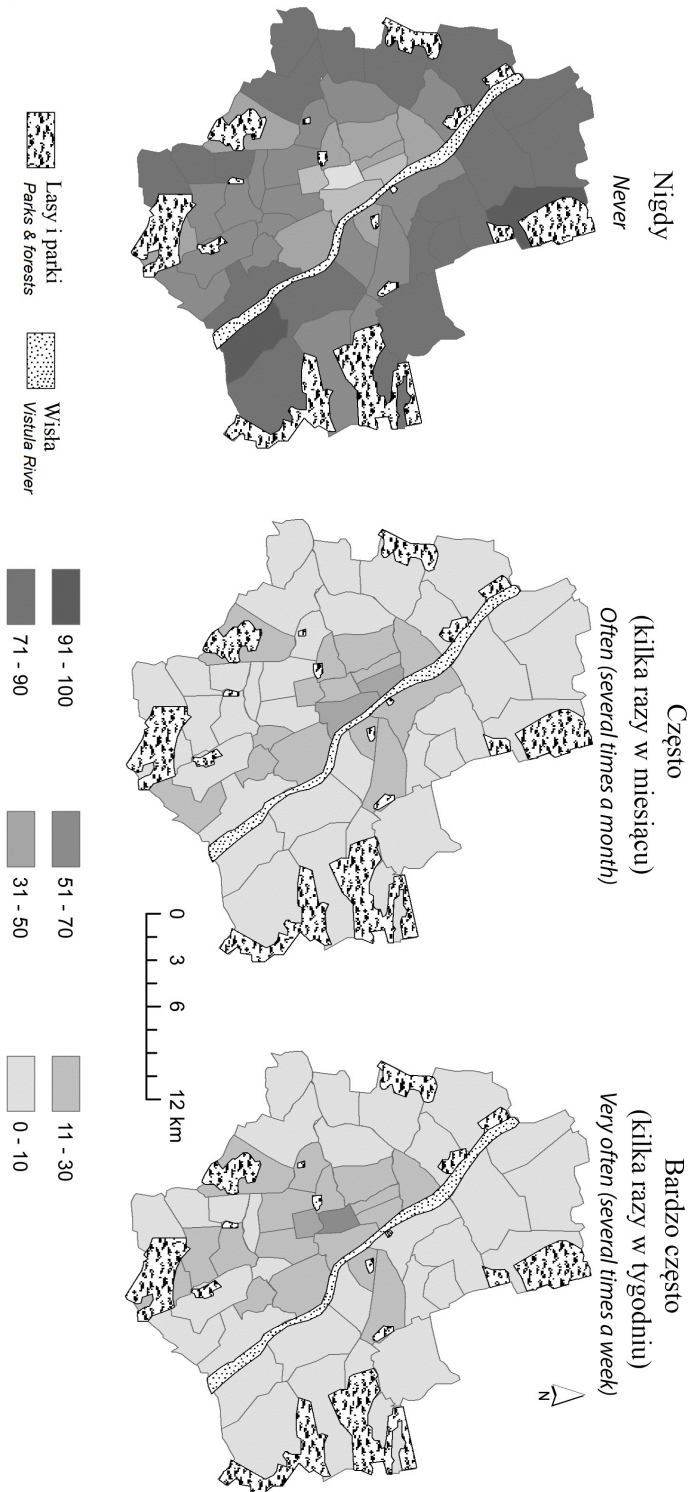
Powisłe w tej klasyfikacji plasuje się na wysokiej pozycji, ponieważ elity często tu bywają. Jedynie 20% respondentów zadeklarowało, że nigdy nie przyjeżdża na Powisłe, a 40% że są tam kilka razy w miesiącu. Liczba wskazań jest bardzo zbliżona do wyników Starego i Nowego Miasta, gdzie 32% respondentów bywa kilka razy w tygodniu. Jedynie 25% respondentów przyznało, że bywa na Powiślu codziennie, bądź kilka razy w tygodniu. Jednocześnie podobnie jak w przypadku preferencji mieszkaniowych, zamieszkiwanie na prawym lub lewym brzegu Wisły nie odgrywało żadnej roli jeśli chodzi o częstotliwość bywania na Powiślu. Obydwie grupy mieszkańców zadeklarowały, że przemieszczają się do tego rejonu kilka razy w tygodniu.

Jeśli chodzi o upodobania związane z bywaniem w określonych restauracjach, trudno wskazać na szczególne zwyczaje elit. Respondenci wymieniali pojedyncze miejsca i punkty częściej aniżeli konkretne obszary, w których koncentrują się ich ulubione restauracje i kawiarnie. Niemniej jednak większość z nich bywa przeważnie w restauracjach i kawiarniach w Śródmieściu: w okolicy Teatru Narodowego (zwykle przed lub po spektaklu), na Nowym Świecie, na Placu Trzech Krzyży, przy Placu Konstytucji i Placu Zbawiciela. W kilku wywiadach powtórzyły się adresy ulubionych restauracji na Powiślu np. restauracja Rozbrat 20, na północ od Łazienek i Stara Szafa, przy ul. Ludnej.

Powisłe nie jest ważnym miejscem rozrywki dla elity w Warszawie, ponieważ tę rolę odgrywa raczej Śródmieście. Jednakże w świetle przeprowadzonych wywiadów, można zauważyć tendencję do intensyfikacji „bywania” na Powiślu, co jest również wyrazem izolowania się elity od innych. Ciszka i zieleń odgrywają tu istotną rolę a jednocześnie stanowią inną formę rozrywki dla elity niż te proponowane w Śródmieściu - gęsto zaludnionym i hałaśliwym.

Ponadto, bywanie na Powiślu ma charakter sezonowy, ponieważ obszar ten jest bardziej atrakcyjny wiosną i latem, ze względu na zieleń, parki i ogródki restauracyjne. Należy przypuszczać, że w przyszłości rola ta ulegnie wzmocnieniu, wraz z otwarciem stacji metra Powisłe, która może stać się ważnym punktem spotkań, podczas gdy nowe zagospodarowanie wybrzeża będzie również istotnym elementem przyciągającym zarówno nowych mieszkańców jak i użytkowników tej przestrzeni.

¹⁰Pytano respondentów gdzie bywają w mieście poza domem (jedzenia do pracy, spacer, hale sportowe, wycieczki, rozrywki, restauracje, teatry, etc.)

Ryc. 4. Częstość przemieszczania się elit do określonych rejonów Warszawy (%) w 2011 r.
Fig. 4. Elites' frequency of circulations according to areas in Warsaw in 2011
Źródło: Opracowanie własne

ZAKOŃCZENIE

Z przeprowadzonych badań jakościowych wynika, że elity charakteryzuje ambiwalentny stosunek do Powiśla. Z jednej strony jest to dla nich miejsce coraz bardziej atrakcyjne do zamieszkania, ale nadal nie jest wymieniane w pierwszej kolejności: elity wolą mieszkać w starych, prestiżowych dzielnicach. Niemniej jednak od kilku lat, młode pokolenie, które pretenduje do wyższej kategorii coraz bardziej interesuje się tą dzielnicą. Poza tym najmłodsza generacja elit, która była na Powiślu w okresie studiów, kontynuuje ten zwyczaj, poprawiając tym samym percepcję Powiśla.

Elity rzadziej wybierają Powiśle jako miejsce spędzania czasu wolnego (główną motywacją są nadal spacer w Parku Łazienkowskim). Mimo iż, kilka restauracji i kawiarni na Powiślu jest chętnie odwiedzane przez stołeczne elity, to Śródmieście pozostaje nadal najważniejszym miejscem przyciągającym klasę wyższą.

Można przypuszczać, że obraz Powiśla z perspektywy elit będzie się poprawiał w przyszłości, głównie z uwagi na jego położenie i lokalizację istotnych, prestiżowych miejsc. Powiśle jest bardzo ciche, odizolowane od tłumu i od bardzo ruchliwego centrum a przy tym bardzo zielone. Współcześnie prowadzone działania rewitalizacyjne na Powiślu i jego potencjał rozwojowy przyczynią się do wzmocnienia procesu jego waloryzacji i do budowania jego renomy.

Literatura

- Bartnicka M., 1987, Preferencje mieszkaniowe warszawskich studentów - Studium z geografii percepcji, *Przegląd Geograficzny*, TLIX, z. 4, 543-559.
- Bartnicka M., 1989, Wyobrażenia przestrzeni miejskiej Warszawy (studium geografii percepcji), *Dokumentacja Geograficzna*, z. 2, IGiPZ PAN, Warszawa.
- Bouloc C., 2011, Urban Elites in Polish intra-metropolitan space: the case of Warsaw, Krakow and Lodz [w:]: Kalogirou S. (red.), *ecQTG 2011 – 17th European Colloquium on Quantitative and Theoretical Geography – Proceedings*, 2-5 September 2011, Greek Society for Demographic Studies, Harokopio University, Geography department, ID 33, 42-51.
- Bouloc C., 2012, Miejsce zamieszkania elity w Warszawie, wybory i aspiracje [w:] J. Jakóbczyk-Gryszkiewicz (red.), *Procesy Gentryfikacji kontra Procesy wykluczenia społecznego w Polskich Miastach, XXV Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, 257-267.
- Bouloc C., 2013, *Les élites dans les villes polonaises. Etude de géographie sociale*, thèse de doctorat, sous la direction de Petros Petsimeris et Grzegorz Węclawowicz, maszynopis pracy doktorskiej przygotowany w Uniwersytecie Paris I Panthéon-Sorbonne i w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN.
- Bourdieu P., 1979, *La distinction, critique sociale du jugement*, Les éditions de minuit, collection Le sens commun, Paris.
- Derek M., 2012, Przemiany przestrzenno-funkcjonalne na warszawskim Powiślu w kontekście koncepcji gentryfikacji [w:] J. Jakóbczyk-Gryszkiewicz (red.) *Procesy gentryfikacji kontra procesy wykluczenia społecznego w polskich miastach, XXV Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Geografii Miast i Turyzmu*, Uniwersytet Łódzki, Łódź, 101-112.

- Dudek-Mańkowska S., 2009, Zmiany wizerunku Warszawy w Świadomości mieszkańców [w:] Jażdżewska I. (red.) *Średnie i duże miasta polskie w okresie transformacji. XXII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Katedra Geografii Miast i Turyzmu*, Uniwersytet Łódzki, Łódź, 59-68.
- Dziakowska H., Grochowski M., 1998, Przestrzeń Warszawy w okresie transformacji w odbiorze jej mieszkańców, [w:] J. Kaczmarek (red.) *Metodologia geografii osadnictwa na przełomie wieków, X Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Katedra Geografii Miast i Turyzmu*, Uniwersytet Łódzki, Łódź, 109-112.
- Gould P., White R. 1975, *Mental maps*, Pelican books, Penguin.
- Jałowiecki B., 1980, *Człowiek w przestrzeni miasta*, Katowice.
- Jałowiecki B., 2000, Percepcja przestrzeni Warszawy, *Studia Regionalne i Lokalne*, Nr 2(2), 79-100.
- Jałowiecki B., Krajewska M., Olejniczak K., 2004, Klasa metropolitalna w przestrzeni Warszawy [w:] J. Grzelak, T. Zarycki (red.), *Spoleczna mapa Warszawy*, Wydawnictwo naukowe Scholar, 132-146.
- Kochanowska D., 1996, Nowe determinanty kształtujące obszary śródmiejskie w warunkach transformacji ustrojowej [w:] M. Kochanowski (red.), *Nowe uwarunkowania rozwoju i kształtowania miast polskich*. Biuletyn KPZK PAN, 175, Warszawa, 117-127.
- Kowalczyk A., 1992, Percepcja środowiska miejskiego przez dzieci (na przykładzie Warszawy [w:] Jałowiecki B., Libura H. (red.) *Percepcja i waloryzacja środowiska naturalnego i antropologicznego*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 257-271.
- Libura H., 1990, *Percepcja przestrzeni miejskiej*, Instytut Gospodarki Przestrzennej UW, Warszawa.
- Stępnia M., Węclawowicz G., Górczyska M., Bierzyński A., 2009, *Atlas Warszawy*, zeszyt 11, IGiPZ PAN.
- Szelényi I., Treiman D., Wnuk-Lipinski E., (red.), 1995, *Elity w Polsce, w Rosji i na Węgrzech*, Warszawa, Instytut Studiów Politycznych PAN.
- Śleszyński P., 2004, Kształtowanie się zachodniej części centrum Warszawy, *Prace Geograficzne*, nr 196, Warszawa: IGiPZ PAN.
- Węclawowicz G., 2007, *Geografia społeczna miast*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa.
- Wiench J., 1980, Atrakcyjność miejsca zamieszkania w aglomeracji warszawskiej, *Sprawy Mieszkaniowe*, nr 18.
- Zarycki T., 2008, *Kapitał kulturowy, Inteligencja w Polsce i w Rosji*, WUW, Warszawa.

Summary

Over the years, Powiśle was not an attractive area for Warsaw's inhabitants, because of regular flooding by Vistula river and was and localization of industrial sites during the 20th century. However, since the 1930s, the situation has been slowly evolving because of the intensive construction of this area. Thus, the social structure of Powiśle started to change step by step and became to be attractive for the upper categories. The slowly change in the perception of Powiśle raises questions about the attractiveness of this area for Warsaw's élites after 1989. Thus, this article presents the change in the perception of Powiśle according to Warsaw's

elites after 1989. It uses data from population censuses 1988 and 2000 and the results of the interviews' conducted with Warsaw's elites in 2011. The analysis of the occupational structure of Powiśle between 1988 and 2002 revealed a growth in the number of higher professional categories (directors and high civil servants, and specialists) representing almost half of active population of Powiśle in 2002. Furthermore, in the light of the interviews with *élites* in 2011 Powiśle is assessed as a "good" area and is placed among ten the most prestigious areas in Warsaw, very often quoted apart from *Śródmieście*. There is a number of arguments for this growth in attractiveness in Powiśle: localization in the proximity to the city centre, quiet, less densely built-up with several old buildings with architectural value as well as some green places. Moreover, this area has become a popular place among upper categories for spending their free time. However, the majority of the Warsaw's elites interviewed, usually spent their free time in the neighbouring areas in *Śródmieście* i.e. around Krakowskie Przedmieście street, Nowy Świat street and the Three Cross place.